

50 jaar Stichting Wiesenthal Fonds – een retrospectief

Hella Pick beschrijft in haar biografie van Simon Wiesenthal 'Op zoek naar gerechtigheid' op pagina 185-186 de beginperiode en het ontstaan van onze stichting.

“Simon Speijer ontmoette Wiesenthal in 1964 voor de eerste keer. In de tijd dat Lingens [medewerker Wiesenthal] in Wenen bij het Documentatiecentrum werkte, werd hij zijn vriend en weldoener in Nederland. ....

Speijer is een Nederlandse textielhandelaar, die niet bijzonder rijk of belangrijk is. Hij is een exponent van de heersende Nederlandse traditie van tolerantie en ruimdenkendheid, die nauw verbonden is met de nationale deugd van het vasthouden aan moraliteit in politiek handelen. Wiesenthal was om twee redenen naar Nederland gekomen: de eerste was het vaststellen van de identiteit van de politiemann die Anne Frank had gearresteerd; de tweede was het werven van fondsen. Hij maakte zich bijzonder grote zorgen over het feit dat Duitsland een wet betreffende verjaring wilde invoeren, met 1965 als het laatste jaar waarin processen tegen oorlogsmisdadigers gevoerd konden worden. Hij moest zijn onderzoekingen intensiveren, zodat er voor de fatale sluitdatum meer oorlogsmisdadigers voor het gerecht konden worden gebracht. Hij had ook fondsen nodig ter ondersteuning van zijn campagne voor verlenging van de uiterste tijdsgrens voor het voeren van processen. Hij vond in Nederland bijval.

Speijer deed nog meer. Vanuit de verte had hij Wiesenthal al bewonderd. Toen hij aan hem werd voorgesteld, haalde Wiesenthal een foto van Franz Stangl, de commandant van Sobibor en Treblinka tevoorschijn. Hij zei dat hij zeventuizend dollar nodig had om hem in Zuid-Amerika op te sporen. Speijer wilde hem graag duurzaam steunen en stelde voor een stichting op te richten, die als doelstelling had Wiesenthal financieel te ondersteunen. Hij benaderde de Nederlandse organisatie van voormalige politieke gevangenen en sprak met een aantal Nederlandse journalisten, die de belangstelling voor Wiesenthal hadden gestimuleerd door aandacht te besteden aan zijn activiteiten. Dit leidde tot een radioprogramma van een uur over Wiesenthal. Daarin werd een telefoonnummer genoemd waar men donaties kon aanmelden. In een klap wierven ze vierhonderdduizend gulden. Zeker in die tijd was dat een enorme som, genoeg om een stichting op te richten die Wiesenthal vanaf 1964 maandelijks een inkomen van zeventuizend dollar verschafte. Geleidelijk werd het moeilijker genoeg fondsen te verwerven om dergelijke betalingen vol te houden en de bijdrage moest, worden teruggebracht tot vijfduizend dollar per maand wat tegenwoordig minder dan de helft van d is dan in de jaren zestig. 'Het is een unieke stichting', meent Speijer desondanks, 'omdat zij absoluut geen kosten maakt'. Geheel belangeloos voert hij het beheer, verzorgt regelmatig bulletins en financiert incidentele onderzoeksprojecten. Hij heeft er ook voor gezorgd dat Wiesenthal toegang heeft tot de onderzoeksfaciliteiten van het Nederlandse Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD), een voorziening die Wiesenthal herhaaldelijk veel tijd en geld heeft bespaard.

....

Speijer is trots op de toewijding van Nederland aan Wiesenthal. 'Hier in Nederland hadden we de morele ruggengraat en vasthoudendheid om Wiesenthal te steunen. We zagen hem als een

man met een overtuiging, die zich heeft gewijd aan de overtuiging dat de wereld niet mag leven met de moordenaars onder ons', benadruk hij. De Wiesenthal die hij leerde kennen, is een bijzonder charismatisch en charmant mens. Net als Lingens wijst ook hij ijdelheid en voorkeur voor openlijke bijval aan als zwakke punten in Wiesenthal's karakter. 'Maar als hij niet in zichzelf zou geloven, had hi niet kunnen doen wat hij nu bereikt heeft.' Net als Lingens noemt hij Wiesenthal's vriendelijkheid en bescheiden leefwijze. Speijer heeft een serene verklaring voor de felle kritiek die Wiesenthal uit bepaalde hoeken altijd heeft opgeroepen: 'hoge bomen vangen veel wind'. "

Einde citaat.

Als kind heb ik deze ontwikkelingen van nabij meegemaakt, hoewel ik me niet alles precies herinner. Volgens de zonen van prof. dr. B.A. (Ben) Sijes (een zeer geliefde vriend van de familie) en mijzelf heeft Sijes de beide Simons aan elkaar voorgesteld. Sijes en Wiesenthal waren beide nauw betrokken bij het proces tegen Erich Rajakowitsch. Deze was oorspronkelijk een advocaat uit Graz, Oostenrijk, en klom bij de SS op tot de rang van Hauptsturmführer en leider van het Speciale bureau voor het Joodse vraagstuk in Nederland. In 1965 werd hij na een geruchtmakend proces (dat startte in 1962) beschuldigd van medeplichtigheid aan de deportatie van 10.000 Nederlandse Joden die via Westerbork vanaf 1942 naar Auschwitz zijn gedeporteerd, waaronder ook Anne Frank uit Amsterdam.

Bij Sijes kwamen ook veel journalisten over de vloer, zoals Henk van Stipriaan en Hans Jacobs van de VARA. Zo is de 'Hartenactie' van de VARA ontstaan en deze radio-uitzending waarin de eerste fondsen geworven werden, staat mij levendig bij; hoewel ik dacht dat het de hele avond duurde. De journalisten van de VARA waren verder ook nauw betrokken bij het fonds (in het begin was het nog geen stichting maar 'actiecomité Wiesenthal fonds'). Het comité werd voorgezeten door mr. Stempels, hoofdredacteur van het NRC. Hans Jacobs zou later tot het bestuur van de stichting toetreden.

De tweede grote financiële injectie kwam tot stand door het verkopen van Wiesenthal's eerste boek: *Moordenaars onder ons*. In Nederland kon dit aangeschaft worden via het Wiesenthal fonds. Een voorbeeld van de inzet van Simon Speijer was dat hij, om portokosten te besparen, de boeken in Amsterdam zelf ging rondbrengen, iets waar ik hem soms bij mocht helpen. Pas in 1967 werd het Wiesenthal fonds een stichting, vandaar dat wij nu het 50-jarig bestaan kunnen memoreren.

Wiesenthal had nauwe banden met het Rijks Instituut voor Oorlogsdocumentatie (nu het NIOD), met Ben Sijes en met prof. dr. L. (Lou). Sijes was aan een boek begonnen over het Madagascar plan, maar kon dit door ziekte en vroegtijdig overlijden niet af maken. De stichting Wiesenthal Fonds heeft toen Prof. dr. H. (Hans) Jansen in de arm genomen en deze financieel in staat gesteld om dit werk te schrijven. De start van een intensieve samenwerking met Hans Jansen, resulterend in een bijzonder hoogleraarschap aan de universiteit Brussel.

Waar het maar kon profileerde de stichting zich om telkens het belang van het werk van Wiesenthal te benadrukken. Niet alleen bij zaken die direct gerelateerd waren aan de stichting, maar ook initiatieven van een groep toegewijde Alphenaren, zoals J. Westmaas en C. Slingerland, zoals de oprichting van een monument, ontworpen door de beeldend kunstenaar

Dick Elffers, voor de Joodse burgers van Alphen aan den Rijn die vermoord werden tijdens WWII. Wiesenthal zette luister bij bij de onthulling op 17 mei 1990 samen met de burgemeester van Alphen M. Paats. En later toen de rotonde waaraan dit monument gelegen is werd omgedoopt tot het Raoul Wallenbergplein was Wiesenthal wederom een graag geziene eregast.

Verder begeleidde mijn vader zijn vriend op buitenlandse reizen, zoals de opening van het 'Holocaust Centre' in Los Angeles en tijdens het maken van een documentaire van de VARA over Wiesenthal's leven (o.a. in de VS), een reis waar ik op mijn beurt mijn vader begeleidde.

De inzet van mijn vader om het levenswerk van Wiesenthal te ondersteunen was een rode draad door zijn leven en ons gezin en werd gevoed door een oprechte en hechte vriendschap tussen de beide Simons.

Hoewel beide mannen niet meer onder ons zijn, is er voor de stichting ook na 50 jaar, nog steeds (helaas) een taak weggelegd.

Josette Donnison-Speijer